

CLASA MUNCITOARE, PRINCIPALA FORȚĂ SOCIALĂ ANTIFASCISTĂ DIN ROMÂNIA (1934—1937)

dr. IOAN IACOȘ

Clasa muncitoare din țara noastră s-a afirmat, pe măsura dezvoltării sale, încă din veacul trecut, drept forța socială cea mai înaintată a societății românești, exponenta intereselor fundamentale ale poporului român, ea fiind clasa a cărei menire istorică a fost și este de a duce societatea înainte, pe drumul transformărilor revoluționare, în direcția socialistă și comunistă.

În noile împrejurări istorice, după Marea Unire, clasei muncitoare i-au revenit sarcini sporite în lupta pentru întărirea partidului creat încă în 1893, a strategiei și tacticii revoluționare, pentru înmănunchierea energiilor proletare în cadrele noului stat, pentru consolidarea țării, pentru transformarea ei în România nouă, socialistă. Acestor obiective le-a dat viață Congresul partidului, din 8—12 mai 1921. El a avut menirea istorică să consfințească centralizarea organizațiilor politice ale proletariatului din România întreagă, să adopte programul comunist de luptă, corespunzător cu noua etapă de dezvoltare a mișcării muncitorești și a țării, adoptînd, totodată, denumirea de Partidul Socialist-Comunist (din 1922, Partidul Comunist din România, ca secție a Internaționalei Comuniste). Partidul Comunist, purtător al tradițiilor vechii mișcări muncitorești, al glorioaselor fapte de luptă ale înaintașilor, a ridicat la noi cote valorice întreaga activitate revoluționară a clasei muncitoare, i-a dat noi dimensiuni pentru afirmarea ei în viața social-politică a țării, în lupta generală, dezrobitoare, pentru socialism. Clasa muncitoare, în pofida greutăților cauzate de sciziune și de măsurile restrictive și represive ale statului burghez, s-a manifestat ca o *forță unitară* în marile bătălii pentru condiții mai bune de muncă și de viață, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și integrității României, contra primejdiei fasciste. În comunicarea de față, dorim să relevăm unele trăsături ale manifestărilor muncitorești din anii 1934—1937, îndeosebi din Banat, ca parte integrantă a luptei proletariatului din țara noastră pentru apărarea destinelor naționale ale poporului român, a luptei contra primejdiei fasciste și a politicii revizioniste fasciste.

*

După cum se știe, instaurarea hitlerismului în Germania, în 1933, și creșterea treptată a agresivității fasciste pe plan internațional în anii ce au urmat au creat un grav pericol pentru omenire, în general, și pentru țara noastră, în special. Conjunctura tot mai neliniștitoare creată pe plan mondial se conjuga, pe plan intern, cu recrudescența organizațiilor de extremă dreaptă, în special a Gărzii de fier — coloana a V-a a hit-

lerismului în România —, care amenințau independența și integritatea patriei, înseși destinele națiunii române. Asemenea primejdii au ridicat în fața clasei muncitoare, a întregului popor român, a avangărzii politice — Partidul Comunist Român — noi sarcini, de mare răspundere, pentru a organiza lupta împotriva pericolului hitlerist-revizionist și a agenturilor sale interne, pentru libertate și democrație, pentru apărarea suveranității naționale și a integrității teritoriale a patriei. Așadar, în acele condiții, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională”¹.

În aceste împrejurări istorice, apare și mai clară menirea clasei muncitoare, rolul său nu numai de forță socială fundamentală a societății, ci și de principal factor în lupta antifascistă. S-a acționat printr-o gamă multiplă de forme și de metode, exprimată în congrese și conferințe, întruniri, manifestații și demonstrații, rezoluții și moțiuni, articole în presa muncitorească, numeroase alte manifestări muncitorești. Caracteristica tuturor acestor acțiuni consta în combaterea și demascarea fără cruțare a forțelor reacționare, fasciste și profasciste, din țară și de peste hotare, lupta activă contra revizionistilor, concomitent cu acțiunea pentru menținerea și largirea libertăților democratice, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României. Manifestările antifasciste evidențiau și o altă caracteristică esențială a luptei proletariatului din țara noastră, *acțiunea sa unitară*, indiferent de apartenența la un partid muncitoresc sau altul, la sindicatele unitare sau la cele confederate.

Tradiția dezvoltării unitare a mișcării noastre muncitorești de până la 1921 s-a reflectat pozitiv și în perioada interbelică, atenuând întrucitva efectele negative ale sciziunii, care era o realitate și în țara noastră. Dacă în plan organizatoric și ideologic continuau să se manifeste deosebiri de păreri și chiar divergențe, în domeniul luptei generale, democratice și antifasciste, constatăm tot mai numeroase puncte de vedere comune, manifestări la care lua parte întreaga muncitorime, atât cea organizată cât și cea neorganizată. De asemenea, relevăm ideea, de mare importanță pentru lupta antifascistă din acea perioadă, că *muncitorii organizați* au reprezentat elementul dinamizator, antrenând masa întregii muncitorimi la acțiune, făcând din manifestarea proletariatului elementul polarizator al țărănimii, intelectualității, meseriașilor, funcționarilor și al altor categorii sociale. De aici conștiința că în lupta antifascistă trebuiau și puteau fi atrase alături de proletariat celelalte forțe și categorii sociale, că numai acțiunea lor comună putea fi eficientă în stăvilirea puhoiului fascist-revizionist, în apărarea democrației. Clasa muncitoare s-a manifestat în plan social-politic și, ca atare, și în lupta antifascistă, prin intermediul organizațiilor sale politice și sindicale, indiferent de nuanța lor și de apartenența la un for sau altul internațional.

În ansamblul luptei antifasciste și democratice din țara noastră, o înfrîurire pozitivă a avut-o Partidul Comunist Român — forța politică cea mai înaintată din societatea românească. Situirea P.C.R. în prima linie a forțelor politice din România rezultă cu claritate din obiectivele de luptă imediată și de perspectivă, din modul de organizare (pe baze legale și ilegale), din intransigența revoluționară a membrilor, din influența sa în rândurile muncitorimii și a maselor largi populare, din întreaga activitate

antifascistă și antirevizionistă desfășurată de acest partid pe multiple planuri. Înainte de toate, trebuie să subliniem ideile, de mare importanță politică, desprinse din documentele programatice ale P.C.R. adoptate de plenaryle sale din aprilie 1934, februarie 1935 și iulie 1936. P.C.R. a definit în aceste documente, cu claritate și într-o manieră tot mai realistă, obiectivele luptei antifasciste, rolul clasei muncitoare, al altor forțe sociale, modul de acțiune și de colaborare pentru realizarea Frontului Democratic. Lupta pentru apărarea libertăților democratice, contra pericolului fascist și revizionist, era analizată în contextul general al manifestărilor muncitorești, avându-se în vedere permanent interacțiunea dintre acestea și mișcarea antifascistă pe un plan mai larg. S-a relevat necesitatea colaborării cu celelalte partide muncitorești, cu grupări și partide democratice, burghezo-democratice și antifasciste, cu toți aceia care, dintr-un motiv sau altul, se ridicau împotriva hitlerismului.

În mod deosebit, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R., din 9—12 iulie 1936, a pus în centrul atenției problema pericolului fascist și revizionist, care amenința integritatea teritorială a țării și însăși ființa națională a poporului român. În chip realist, plenara a apreciat că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire, nouă, imperialistă a Europei, iar nu un subiect“, că, în planurile Germaniei hitleriste, țara noastră avea o importanță deosebită atât ca sursă de grâu și petrol cât și ca bază strategică pentru Balcani și în agresiunea antisovietică. Ca urmare, la plenară s-a precizat că triumful hitlerismului va duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea străină a poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german“, că România, într-o asemenea împrejurare nefericită, va fi transformată „într-un stat vasal, care să fie străjerul intereselor imperialismului german la gurile Dunării și în ținutul Mării Negre“. Punând în evidență primejdia gravă ce amenința națiunea română, plenara a trasat drept sarcină de bază a P.C.R. mobilizarea clasei muncitoare și, în jurul ei, a tuturor forțelor sociale, pentru „a se organiza rezistența la un atac posibil din partea fascismului german și ungar asupra României“. În cadrul acestei lupte generale, P.C.R. considera o datorie patriotică a fiecărui cetățean de „apărare a fiecărei palme de pământ a țării“, arătând că, în această eroică bătălie, comuniștii „vor intra în primele rânduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste“².

Din ansamblul acestor documente reținem ideea, deosebit de importantă, că, de fiecare dată, P.C.R. a relevat rolul clasei muncitoare în lupta antifascistă și de apărare a țării, precizând că „Proletariatul este răspunzător de soarta poporului său, în fruntea căruia istoria îl cheamă. Lupta pentru împiedicarea pregătirilor fasciste și a triumfului fascismului, pentru salvarea propriei clase, pentru mîntuirea întregului popor, e sarcina cea mai arzătoare a muncitorimii“³. Inducînd sarcinile de răspundere ce reveneau muncitorimii, Partidul Comunist s-a ridicat împotriva oricărui echivoc, a stîngismului și dogmatismului ce se mai manifesta la unii comuniști, ca și contra tendințelor de subapreciere a formelor parlamentare burgheze. „Noi, — se spunea în scrisoarea C.C. al P.C.R., din 1 noiembrie 1935, adresată C.E. al P.S.D. — am fost și sîntem gata de a lupta cu toate puterile, pentru apărarea și lărgirea la maximum a democrației burgheze împotriva fascismului, de a apăra ori cucerii cel mai mic, cel mai umil drept democratic al maselor, de-a nu ceda nici o palmă de teren democratic față de ofensiva fascistă“⁴.

În ampla campanie antifascistă și pentru apărarea independenței patriei o contribuție prețioasă au adus Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist Unitar, ca partide muncitorești din țara noastră. Ele vor fuziona la sfârșitul anului 1937 în P.S.D., netezind astfel drumul spre unificare cu P.C.R. Congresele regionale social-democratice, din vara anului 1934, și Congresul general al P.S.D., din 5—7 aprilie 1936, au dat glas hotărârii muncitorilor organizați în acest partid de a acționa unitar contra primejdiei hitleriste și a războiului, pentru pace. „Congresul — se spunea în rezoluție — denunță opiniei publice fascismul, care constituie astăzi cel mai mare pericol de război, din care cauză lupta pentru menținerea păcii nu trebuie separată de lupta contra fascismului⁴. În același timp, congresul a făcut apel la masele muncitoare din toată lumea să acționeze hotărât pentru a găsi mijloacele practice de consolidare a păcii, să lupte cu forțe unite pentru a bara drumul fascismului⁵. La rindul său, Partidul Socialist Unitar, în consfăturile din noiembrie 1933 și august 1934 și în Conferința generală din 8—10 iunie 1935, a analizat situația politică internă și internațională a României, semnalând primejdia ce plana asupra noastră datorită creșterii agresivității statelor fasciste. Rezoluția adoptată exprima năzuința partidului „în acțiunea de refacere a frontului muncitoresc, pentru bararea drumului fascismului, apărarea drepturilor muncitorești și zădărnicierea războiului“⁶. Poziția Partidului Socialist (Popovici) este exprimată de adeziunea sa la acordul de Front Popular de la Tebea, din 6 decembrie 1935.

Din analiza materialelor programatice menționate mai sus, — le spuneau programatice deoarece ele au fost adoptate de plene, conferințe sau congres — se desprinde o altă trăsătură de bază a luptei clasei muncitoare din perioada analizată. Constatăm că partidele muncitorești (P.C.R., P.S.D, P.S.U. și P.S.) s-au întâlnit, deși nu pe baza unui acord de principii prealabil, cu toate că au avut loc numeroase tratative și schimburi de scrisori, pe aceeași platformă de luptă în cadrul mișcării antifasciste, contribuind la crearea climatului favorabil de apropiere și înțelegere necesar pentru făurirea Frontului Democratic și, în perspectivă, a Frontului Unic Muncitoresc. Referindu-se la discuțiile purtate între P.C.R., P.S.D. și P.S.U. asupra încheierii frontului unic, ca și de altfel, a altor manifestări comune, Direcția generală a poliției releva, într-un raport din noiembrie 1937, rolul P.C.R., amintit nu numai în acțiunea concretă de atunci, ci și într-o mult mai largă perspectivă istorică: „Este de remarcat faptul că oricare ar fi forma în care s-ar realiza o unitate de acțiune a celor trei partide, aceasta a fost inițiată și condusă de către comuniști, care vor constitui și mai departe elementul diriguitor al acestei unități muncitorești și tot ei vor fi aceia care vor pregăti evoluția către unitatea completă a întregii muncitorimii organizate din România“⁷. Din cele afirmate până aici se poate, credem, afirma cu tărie rolul major al comuniștilor, al delegaților organizațiilor muncitorești din Timișoara, în general, din Banat, la dezbaterile și adoptarea rezoluțiilor, a celorlalte documente ale P.C.R., P.S.D. și P.S.U. pe tema luptei contra primejdiei fasciste, pentru pace, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român⁸.

Una dintre primele manifestări pe plan local contra fascismului, eveniment care evidențiază contribuția muncitorimii din Timișoara în acel context istoric a reprezentat-o sprijinirea Comitetului de coordonare a Frontului Unic realizat, în octombrie 1934, între Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist Unitar. Încă în data de 15 iunie

1934 autoritățile locale precizau că „activitatea ei (Ligii muncii, n.n.) este susținută în această regiune de însăși organizațiile comuniste ilegale și de cele camuflate ale partidului comunist, cum sînt Comitetele antifasciste și antirăzboinice“⁹. Era vorba, deci, de o corelare, exercitată de către comuniști, a activității secțiilor locale ale Ligii Muncii și Comitetului Național Antifascist. Dealtfel Plenara C.N.A. din septembrie 1934 a adoptat noi măsuri de întărire a luptei contra fascismului și războiului, ceea ce s-a reflectat pozitiv și în intensificarea acțiunilor pe plan local¹⁰. În procesul verbal al Comitetului de coordonare a F.U., din 17 octombrie 1934, se preciza că acesta s-a pus în legătură cu organizațiile aderente din țară, între care și Timișoara, mobilizîndu-le să participe la campania „contra pericolului fascist și războiului ce ne amenință“, la toate acțiunile în curs de organizare, „la pregătirea și organizarea întrunirilor, grevelor, demonstrațiilor etc., pentru apărarea victimelor antifasciste“, împotriva „Gărzii de fier și a cuziștilor“¹¹. Ele se conjugau cu manifestările de solidaritate cu proletariatul din Austria și Spania, cu lupta generală contra fascismului, a atentatelor ce aveau loc, pe plan internațional, la adresa păcii și securității popoarelor¹².

Numeroase documente provenind de la organizațiile comuniste, social-democrate și de la sindicatele muncitorești din Timișoara, Reșița, Anina, Lugoj, Jimbolia evidențiază hotărîrea acestora pentru apărarea libertăților democratice, lupta lor contra organizațiilor teroriste, a primejdiei fasciste. De asemenea, rapoarte ale Inspectoratului regional de poliție Timișoara informau că, în octombrie și noiembrie 1934, se țineau „zilnic ședințe și consfătuiri“, că, la Reșița, bunăoară, se manifestă hotărîrea pentru „unificarea în Frontul unic antifascist“, că în întreaga regiune, de altfel, se „desfășoară o intensă propagandă printre muncitori pentru organizarea în sindicate...“, avînd printre membri persoane care militează în organizațiile comuniste“¹³. În aceeași ordine de idei, autoritățile locale relatau, în septembrie 1934, că „încă de acum trei luni a început să se manifeste în rîndurile membrilor sindicatelor profesionale o febrilă activitate de reorganizare a muncitorilor“, încît ei să poată realiza, astfel, o „conlucrare efectivă cu acele partide și grupări democratice care înțeleg să lupte și să aducă orice jertfe pentru izbînda cauzei democrației și dreptății“¹⁴. Un alt raport, din noiembrie 1934, preciza că „s-a constatat că elementele militante ale mișcării comuniste au încercat o apropiere de social-democrați, în scopul formării unui front unic împotriva fascismului și alte revendicări muncitorești“¹⁵. La rîndul său, Direcția generală a poliției semnală Inspectoratului regional Timișoara că a fost lansat un apel al „Comitetului mișcării antifasciste din România către Liga Muncii, în vederea unei acțiuni comune“. Ca atare, cerea să se ia „cunoștință și măsuri pentru urmărirea chestiunii semnalată, raportînd constatările“¹⁶. Iată elemente care probează modul de manifestare a muncitorilor din Banat, rolul comuniștilor de aici, aflați în prima linie a luptei pentru democrație și antifascism.

Întreaga activitate din anul 1934 a fost subordonată luptei contra primejdiei fasciste și demonstrează că activul de partid din Banat, (comuniști și simpatizanți ai P.C.R.) format, între alții, din Ioan Cuedan, Pavel Varga, Iosif Dudaș, Maria Crăciun, Dumitru Gruia, Ludovic Csupor, Iulian Pușcaș, Augustin Alexa, Georg Hromadka, Gheorghe Florea, Coloman Müller, Vasile Alexandru, Safta Dănilă, Moise Cocoș, Constantin Lepădatu, Ioan Merza, Francisc Hormung, Iuliana Pál, Tudor Maghiari etc., a

găsit drumul spre mase, a știut să depășească numeroase greutăți, să aibă o rodnică activitate¹⁷. Li s-au alăturat comuniștilor unii social-democrați : Dănilă Ciortuș, Ștefan Boț, Carol Pirovski, Josef Mayer, Iulian Bucea, Carol Lindner, Petru Bernau, Pavel Anghel, Ioan Klein, Iosif Rose etc., care au înțeles imperativul momentului, contribuind la dezvoltarea acțiunilor comune muncitorești. În aceste condiții, colaborarea dintre comuniști și social-democrați devine tot mai intensă, după cum și influența organizațiilor revoluționare în rândurile maselor muncitoare era tot mai evidentă. Ea s-a manifestat nu numai în luptele greviste (I.L.S.A., Standard, Filt, Anina, Reșița) cât, mai ales, în demonstrațiile de solidaritate cu lupta proletariatului austriac și spaniol împotriva fascismului, cu înseși protestele tot mai puternice ale muncitorilor din Timișoara, Anina, Reșița etc. contra organizațiilor fasciste, a sindicatelor galbene¹⁸. Trebuie să relevăm aici faptul că, spre deosebire de alte zone, în Banat influența hitleristă era mai puternică iar încercările diversioniste au fost mai variate, creînd nu numai sindicate galbene dar și sindicate catolice, spre a fărâmița rîndurile muncitorești. Această stare de lucruri impunea sarcini sporite, o tactică mai elastică, clarviziune și realism în întreaga activitate revoluționară, atît în planul acțiunilor, cât și în cel propagandistic.

Presa comunistă bănățeană s-a ridicat cu hotărîre contra fascismului, deoarece acesta, scria „Banati Szikra“ (Scînteia Banatului) „nu este decît o unealtă pentru cea mai sălbatecă exploatare, pentru ca să poată, cu atît mai ușor, îneca în sînge aspirațiile și luptele mulțimilor“. Ziarul se angaja să „devină și să fie o armă de luptă împotriva fascismului și a terorii declanșată de fascism“¹⁹. Sub titlul *Luptă din ce în ce mai îndrîjită împotriva atacurilor teroriste ale fasciștilor*, publicația comuniștilor bănățeni întreprinde o largă campanie contra organizațiilor extremiste de dreapta, a celor fasciste și profasciste (L.A.N.C., Garda de fier), a grupărilor hitleriste din rîndurile sașilor și șvabilor, a celor iredentist-fasciste din unele cercuri ungurești. Relevînd primejdia fascismului pentru întreaga masă muncitoare, indiferent de naționalitate, ziarul menționat scria : „Să pornim la luptă imediată împotriva atacului capitalist și împotriva fascismului și a pregătirilor de război“²⁰. La rîndul său, organul tineretului comunist bănățean a desfășurat o largă campanie propagandistică contra fascismului, legînd-o de acțiunea pentru apărarea intereselor imediate ale ucenicilor și ale tinerilor muncitori²¹. Observăm acum, tot mai frecvent, îmbinarea luptei contra primejdiei fasciste cu manifestări pentru apărarea libertăților democratice, cu cele pentru condiții mai bune de muncă și de viață, între toate acestea existînd o strînsă corelație, o condiționare și o influențare reciprocă. Avînd o astfel de viziune, ziarul se angaja să „lupte împotriva exploatării capitaliste, a fascizării și militarizării tineretului, a războiului“. La rubrica *Pe frontul muncii* erau abordate aspecte din munca și viața tinerilor de la Atelierele C.F.R. — Timișoara, de la Astra — Arad, Căminul de ucenici, condamînd programul economic al guvernului liberal, care lovea în nivelul de trai al maselor muncitoare. Alte publicații ale tineretului muncitor bănățean vădesc o preocupare atentă față de viața și lupta muncitorilor, chemînd la formarea unor „comitete de front unic contra fascismului și războiului“²². În acest cadru, relevăm și contribuția deosebită a ziarului social-democrat „Neue Zeitung“.

Activitatea propagandistică locală se încadra în larga campanie desfășurată atunci pe aceleași teme, de presa muncitorească centrală, îndeo-

sebi de „Scînteia“²³, „Proletarul“²⁴ și „Lumea nouă“²⁵ care au abordat o serie de aspecte ale luptei pentru apărarea libertăților democratice, abrogarea cenzurii și stării de asediu, deplină libertate de întruniri și organizare pentru muncitori și pentru forțele democratice, libertatea presei, abrogarea legiurilor reacționare, ca și ale luptei împotriva primejdiei fasciste, demascarea și dizolvarea organizațiilor fasciste, a publicațiilor acestora, înfierarea bandelor criminale fasciste, a metodelor huliganice ce începuseră să fie introduse în viața politică a țării de către fasciști. Trebuie remarcat, în acest loc, faptul că publicațiile aflate sub influența comuniștilor, cele ale uniunilor sindicale²⁶ ca și cele democratice și burghezo-democratice au contribuit efectiv la ampla campanie antifascistă și antirăzboinică, vădind o preocupare crescîndă față de viața maselor muncitoare, față de soarta țării, de destinele generale ale națiunii române, amenințată grav de fascism. În articolul *În pragul noului an de luptă*, oficiosul Uniunii muncitorilor grafici, luînd atitudine împotriva fascismului și a organizațiilor reacționare, scria : „Fascismul, cu toată umflarea la care a ajuns, în fond nu este decît un instrument de teroare politică. E un produs al vremurilor tulburi și al dezorientării oamenilor în oceanul suferințelor cauzate de criză“. Muncitorii erau chemați să-și întărească organizațiile, să-și sporească combativitatea și să stea „la posturile de datorie“²⁷.

Relevînd pericolul pe care-l reprezenta fascismul, presa muncitorească combătea, totodată, ideologia fascistă, reacționară, retrogradă și mistică, atacîndu-i vehement și pe purtătorii lor : gardiștii, vaidiștii, cuziștii etc. Era demascată, îndeosebi, Garda de fier²⁸, agentura hitleristă în România, cea mai reacționară și primejdioasă organizație fascistă din țara noastră. Pentru țara noastră, fascismul reprezenta o dublă primejdie : în politica internă, aducerea la putere a fasciștilor ar fi echivalat cu nimicirea a tot ceea ce poporul a putut menține cu mari eforturi pe tărîmul libertății și democrației ; în politica externă, biruința fascismului ar fi aruncat țara noastră în flăcările războiului pustiitor²⁹. Totodată, era relevată superioritatea ideilor democratice și umanitare în opoziție cu cele fasciste sau profasciste, ideile progresului social, combătîndu-se teoriile fasciste și dictatoriale care își concentraseră atacul, în primul rînd, contra mișcării muncitorești.

De pe aceste poziții își desfășurau ziarele muncitorești lupta lor de demascare a organizațiilor fasciste, militînd pentru organizarea muncitorilor pe baza principiilor revoluționare, pentru educarea maselor în spiritul dragostei față de patrie, al colaborării tuturor forțelor democratice. Confruntarea a fost permanentă și uneori dură, manifestîndu-se în forme dintre cele mai diferite. Depășind o stare critică determinată de măsurile antimuncitorești luate, în noiembrie 1934, de guvernul liberal — dizolvarea Comitetului de front unic, a organizațiilor de masă legale, arestarea unor militanți revoluționari —, Comitetul regional Banat al P.C.R. s-a reorganizat, și-a întărit legăturile la Atelierele C.F.R. și la alte întreprinderi din Timișoara, la Anina și Reșița, dar și la Lugoj și Jimbolia. Totodată, P.C.R. și-a sporit influența în sindicatele muncitorești, terenul cel mai prielnic de conlucrare dintre comuniști, socialiști și social-democrați pentru desfășurarea unitară a luptei democratice. Comentînd acest fenomen, un raport din 26 ianuarie 1935 scria că activiștii revoluționari „au întreprins o vie activitate de propagandă, desfășurată în direcția organizării, constituirii sindicatelor profesionale și îndeplinirii formelor pentru

legalizarea acestei activități... iar după ce se vor realiza aceste organizații, vor începe *lupta într-un singur bloc*“³⁰. Acțiunea comună a muncitorilor avea o importanță deosebită căci reducea sau anihila influența sindicatelor galbene, create mai ales la Reșița drept unelte de diversivune fascistă. Muncitorii din Reșița, în moțiunea adoptată la 24 mai 1935, au avertizat că „Dacă față de această provocare fascistă, căci în fruntea acestei mișcări se află elemente cuziste, codreniste și hitleriste, nu se vor lua măsuri, iar provocările vor continua, spiritele a peste cinci mii de muncitori fiind foarte agitate, este de prevăzut că liniștea va deveni amenințată“³¹. La Timișoara s-a desfășurat, de asemenea, o muncă activă și rodnică. Sindicatul C.F.R. și-a refăcut rîndurile, precizînd, la 12 mai 1935, că „unirea puternică a muncitorilor este cea mai potrivită armă de a-și cîștiga revendicările“, dar și faptul că organizația lor va constitui „un luptător hotărît și energic contra tuturor tendințelor de fascizare a mentalității lucrătorilor“³². În același timp, și sindicatul textil, constructori, lemnari, pielari manifestă o direcție de acțiune asemănătoare³³. Nu o dată, muncitorii din Timișoara s-au ridicat împotriva unor directori de întreprindere care, cu diferite ocazii, au căutat să preamărească Germania fascistă, „să laude hitlerismul german“, sau, tot astfel, să sprijine organizațiile diversioniste fasciste³⁴. Demnă de subliniat este și adunarea sindicatelor din Timișoara, de la 14 aprilie 1935, cînd muncitorimea „s-a declarat solidară cu colegii minoritari“. Gestul acestora, scria „Lumea nouă“, „capătă o importanță deosebită și constituie o replică usturătoare pentru cei ce au lansat «Numerus valahicus»“³⁵. În aceeași ordine de idei, muncitorii din comuna Giarmata au acționat unitar contra tendințelor fasciste. La întrunirea din data de 15 aprilie 1935, Josef Mayer și Vasile Teodorescu au relevat semnificația luptei comune a muncitorilor, și aceasta cu atît mai mult cu cît în acea localitate erau destui hitleriști, arătînd că „astăzi șvabii s-au săturat de hitlerism“.

Cu aceeași hotărîre s-au ridicat muncitorii și împotriva cenzurii, a faptului că ziarul social-democrat „Neue Zeitung“, din Timișoara, se lovea de rigorile aspre ale cenzurii, care mutilau și tăiau frazele care combăteau „propaganda hitleristă în rîndurile populației germane din Banat“³⁶. Sub titlul *Cenzorii de la Timișoara în slujba lui Hitler?*, ziarul „Dimineata“ denunța în fața opiniei publice faptul că autoritățile au interzis *întrunirea* muncitorească programată pentru 18 august 1935 și că, tot atunci, Deutsche Einheitsbewegung (Mișcarea hitleristă din România) a pornit ofensiva contra populației germane din Banat, care a rămas credincioasă democrației. Totodată, se combătea faptul că presa hitleristă din Timișoara era liberă, în timp ce presa socialistă și democratică era supusă sistematic la o severă cenzură. „Orice cuvînt de critică, orice atac, orice aluzie cît de indirectă că hitlerismul și fascismul sînt primejdii care trebuiesc combătute în interesul țării, sînt suprimate de cenzură“³⁷. În pofida greutăților, acțiunea de organizare și de demascare a fascismului a găsit un răsunset adînc în rîndurile muncitorilor.

În vara anului 1935 s-a desfășurat o largă campanie de acțiuni muncitorești sub lozincile *luptei contra scumpetei, a fascismului și războiului, pentru libertate și democrație*. Semnificative pentru combativitatea lor, pentru numărul mare de participanți și moțiunile adoptate au fost întrunirile publice din București, Cluj, Cîmpulung-Moldovenesc, Bacău, Suceava, Cernăuți, Brașov, Tr. Severin, Dej, Galați, Satu Mare, Arad etc. Chiar și titlurile unor articole apărute în presa vremii sugerează atmos-

fera ce domnea în rindurile muncitorilor : *Lupta contra scumpetei și fascismului ; Jos scumpetea ! Jos fascismul ! ; Campania de întruniri contra scumpetei și fascismului, pentru democrație și libertate* ș.a. Manifestările de la Timișoara, Oravița, Anina, Lugoj, Bocșa au completat în mod fericit tabloul puternicelor acțiuni ale clasei muncitoare din țara noastră contra primejdiei fasciste, pentru democrație, dreptate și libertate.

Întrunirea din Timișoara, de pildă, organizată de Comisia locală a sindicatelor, interzisă de 4 ori de către autorități, s-a putut ține abia la 15 septembrie 1935, în sala „Störk“, unde a participat un mare număr de muncitori și delegați din fabrici și uzine. Adunarea a fost prezidată de Vasile Teodorescu, președintele Comisiei locale a sindicatelor, care a precizat că lupta contra scumpetei, a speculei și fascismului se constituia într-o manifestare unitară a muncitorimii, indiferent dacă erau comuniști, socialiști ori fără partid și, tot astfel, fără a se face deosebire de naționalitate. În cadrul întrunirii, animată de sentimentul patriotic, au luat cuvântul : Constantin Lepădatu (C.F.R.), Dănilă Ciortuș (tăbăcari-textili), Ștefan Bot (timplari), Vecsernyès Ladislau (tipografi), Josef Mayer și Eftimie Gherman, care au protestat împotriva persecuțiilor polițienești și, în mod deosebit, contra organizațiilor fasciste, chemând muncitorii la luptă pentru apărarea drepturilor lor, pentru drepturi egale. Moțiunea adoptată reflecta starea de spirit din rindurile muncitorilor din Timișoara, hotărîrea lor de a acționa împotriva acelor „curente politice care încearcă pentru înlăturarea neajunsurilor să așeze organizațiile de stat pe baze fasciste“ și, în felul acesta, „să răpească drepturile cetățenești de la pătura muncitoare“. Marea adunare a muncitorilor din Timișoara, se spunea în continuare în moțiune, „declară că pentru curmarea acestei situații și în scopul de a opri tendințele fasciste se unește cu muncitorimea din întreaga țară“³⁸. Concomitent cu aceste opinii, în cadrul întrunirii s-au formulat o serie de obiective privind stăvilirea scumpetei, salarii minimale, ridicarea cenzurii și stării de asediu din unele centre muncitorești etc., socotindu-se că singura condiție pentru realizarea acestor revendecări „este o mișcare muncitorească puternică, unită, și obiectivă“.

Pe aceeași linie de puternic protest proletar se înscrie și manifestația muncitorească de la Anina, din 15 septembrie 1935. În cadrul întrunirii au luat cuvântul Nicolae Deleanu, Pavel Anghel, Iosif Rose, Petre Mihăilă, Francisc Gavron, Nicolae Munteanu, Anton Breitenhofer, care au scos în evidență faptul că „în ultimul timp au luat ființă diferite organizațiuni, numite syndicate galbene“, care urmăresc „îndepărtarea muncitorimii de la adevăratele ei idealuri“. Ei au demascat faptul că anumite cercuri capitaliste se serveau de curentele fasciste pentru a-i induce în eroare pe muncitori, pentru a-i împiedica în lupta lor economico-socială. Cei prezenți și-au exprimat protestul contra agenților fasciști din regiune, declarîndu-se solidari cu acțiunea generală a clasei muncitoare din țara noastră contra pericolului fascist, care amenință interesele fundamentale ale României și pe un plan mai larg ale întregii omeniri³⁹. Moțiuni similare cu cea de la Timișoara au adoptat și muncitorii din Reșița, Jimbolia, Oravița⁴⁰. Ele demonstau, încă o dată, manifestarea unitară a muncitorilor din Banat contra primejdiei fasciste, pentru apărarea intereselor majore ale clasei muncitoare, ale poporului nostru.

În anul 1936, primejdia pentru pacea și securitatea popoarelor a crescut și mai mult ca urmare a încordării internaționale, determinată,

aceasta de introducerea trupelor hitleriste în Renania, de intervenția fascistă germano-italiană în Spania, de constituirea blocului militar agresiv, „Axa Berlin-Roma“, și de alte acte contrare spiritului păcii. De aceea și acțiunile pentru apărarea libertăților democratice, a integrității teritoriale a României, contra pericolului fascist și revizionist au crescut foarte mult. Ele s-au caracterizat printr-o luptă acerbă între forțele democratice, în frunte cu avangarda clasei muncitoare, Partidul Comunist Român, și cele reacționare, fasciste — agenții ale hitlerismului. Se constată, de asemenea, o participare masivă a maselor, un dinamism și o combativitate revoluționară extraordinară, precum și o influență mereu sporită a P.C.R. în viața social-politică a țării; întrunirile publice, la care au participat mii de demonstranți, erau, adesea, urmate sau precedate de mari manifestații de stradă, în cadrul cărora proletariatul avea un rol hotărâtor.

În Banat, în rândurile muncitorimii, domnea aceeași atmosferă însuflețitoare, de luptă revoluționară și cald patriotism, ca și în rândul altor categorii sociale. Realizarea unificării sindicale în Confederația Generală a Muncii a fost de natură să dea noi dimensiuni luptelor muncitorești, poziției înseși pe care o ocupa clasa muncitoare în viața socială a țării și, cu atât mai mult, pe plan local. Inspectoratul general al poliției Timișoara, în subordinea căruia se aflau chesturile Timișoara, Oradea, Arad, Lugoj, poliția din Oravița și comisariatul din Reșița, semnala, în data de 2 ianuarie 1936, că „numeroși comuniști, unii care au făcut parte din organizațiile dizolvate pentru acțiuni extremiste, s-au introdus în sindicatele social-democrate (confederate — n.n.), reușind a câștiga pentru ideile lor unele elemente social-democrate“. Reține atenția, acum, consolidarea unității în cadrul organizațiilor sindicale, colaborarea tot mai strinsă dintre muncitori și cei din comitetele sindicale, riposta organelor alese față de încercările poliției de a împiedica pătrunderea comuniștilor în sindicat. Așa se face că același raport menționa: „Intervențiunea noastră a rămas însă fără efect, comuniștii pătrunzând în mare număr în sindicatele social-democrate (confederate). Dar nu numai atât: voind a scruta atitudinea comuniștilor în ședințele sindicale sau la întrunirile membrilor acestora, am fost împiedicați de însăși conducătorii social-democrați, care au uzat de argumentul că sînt legal constituiți“⁴¹. Într-adevăr, unitatea dintre comuniști, socialiști și social-democrați se manifesta tot mai pregnant, nu numai la Timișoara ci și la Anina, Reșița etc., fapt demonstrat și cu ocazia respingerii de către autorități a cererii sindicatului muncitorilor din industria pielăriei Timișoara de a i se acorda personalitate juridică⁴². Totuși în ciuda opoziției autorităților, influența comuniștilor în rândurile maselor muncitoare este tot mai mare, ea fiind demonstrată pentru Banat și de crearea, în decembrie 1935, a cercului cultural „Prietenii avîntului liber“, de pe lângă sindicatul C.F.R. — Timișoara. În fruntea acestei organizații se aflau Timotei Scribnic, Nicolae Ionescu și Constantin Georgescu, care mențineau legătura, la București, cu Alexandru Sahia, ce răspundea de problemele culturale în munca comunistă. Preocupările culturale ale cercului erau îmbinate cu cele ale cultivării dragostei de țară, a tradiției revoluționare a înaintașilor, și, mai presus de toate, combaterea hotărîită a organizațiilor fasciste, a primejdiei hitleriste⁴³.

Concomitent cu organizarea unor manifestații în Banat, care evidențiau lupta în prima linie a muncitorilor contra primejdiei hitleriste, observăm acum un deosebit sprijin și o caldă simpatie față de asemenea acțiuni, care aveau loc în alte orașe ale țării, pe plan local sau național.

La campania pentru alegerile parlamentare parțiale din Hunedoara și Mehedinți (februarie 1936), din inițiativa P.C.R., s-a realizat un acord de front democratic cu Frontul plugarilor, Partidul socialist, Blocul democratic, cu organizații ale P.S.D. și P.N.Ț., în urma căruia candidații democrați au ieșit victorioși. Această campanie a avut un puternic ecou și în rîndurile muncitorilor din Banat⁴⁴. Cu acest prilej, au fost organizate întruniri publice, în cadrul cărora rolul predominant l-a avut muncitorimea. La întrunirea din Timișoara, de pildă, ținută la începutul lunii martie 1936, organizată de Comisia locală a sindicatelor, a fost desfășurată o intensă agitație scandîndu-se lozinci: „Jos scumpetea!”, „Jos fascismul!”, „Jos războiul!”, „Vrem Front popular și Front unic!”. Adunarea a făcut un vibrant apel muncitorimii ca, prin luminare și organizare, să curețe țara de bandele amatoare de dictatură și să-și afirme adevăratele ei revendicări de clasă oprimată. „Fiecare muncitor conștient — se spunea în moțiune — e dator să lămurească pe toți muncitorii asupra cauzelor scumpetei și asupra faptului că fascismul înseamnă pentru ei: mizerie, lipsuri, apăsare și robie. Să pornim deci la lupta de dezrobire! În contra scumpetei și fascismului aducător de închisoare, întineric și mizerie”⁴⁵. Desprinzînd unele concluzii din manifestările muncitorești de la începutul anului 1936, ziarul „Scînteia” scria că „oricare ar fi deosebirile noastre ideologice, ca organizațiuni ale aceleiași clase, a clasei muncitoare, în fața dușmanului comun se pot găsi puncte comune care ne apropie, iar în procesul luptei aceste puncte comune se înmulțesc în așa măsură încît ușurează găsirea drumului spre unitate de acțiune a întregii clase muncitoare și a mișcării sale sindicale și politice”⁴⁶.

Întrunirilor publice muncitorești li s-au adăugat și alte forme de manifestare, care, pe un plan mai larg, făceau parte integrantă din frontul proletar comun pentru o viață mai bună, pentru viața și soarta întregii națiuni. Inaugurarea, la 23 februarie 1936, a Căminului muncitoresc de la Reșița, în prezența a 4 000 de muncitori, a reprezentat, în același timp, o strălucită afirmare a acestora contra primejdiei fasciste. Delegatul muncitorilor din Timișoara, Moise Cocoș, a relevat rolul și locul lăcașului muncitoresc pentru luptele de zi cu zi dar, mai ales, pentru planul educației proletare, al democrației și solidarității umane, al luptei împotriva celor ce atentează la pacea și securitatea statelor în lume⁴⁷. Alți vorbitori (Petre Crăciun, Petru Mihăilă, Eftimie Gherman) au condamnat faptul că organizațiile fasciste din regiune găsesc înțelegere la autoritățile locale, că fascismii, prin articole în diferite publicații, atacă mișcarea muncitorească⁴⁸.

O puternică tribună de afirmare a clasei muncitoare în viața social-politică a țării, în apărarea intereselor sale economice, dar totodată și de vehement protest împotriva organizațiilor fasciste, de luptă pentru apărarea democrației au constituit-o congresele sindicale muncitorești din primăvara și vara anului 1936. În cadrul acestor manifestări, muncitorimea din Timișoara și, în general, din Banat s-a afirmat activ prin participarea la dezbateri, prezență activă în diferite organisme ale congreselor, inclusiv în comitetele sindicatelor sau ale uniunilor sindicale. La cele 8 congrese și conferințe, din Banat au participat peste 30 de delegați. Așa, de exemplu, la Congresul muncitorilor mineri (1—3 martie 1936) au luat parte I. Rose și F. Gongola (Anina), C. Naghi și Gh. But (Anina), Gh. Muntean (Ocna de Fier), care au relevat că „în Banat, autoritățile și întreprinderile favorizează sindicatele galbene... care nu fac altceva decît să în-

vrăjbească spiritele împotriva muncitorilor minoritari". În rezoluția intitulată *Contra stării de asediu și cenzurii, contra fascismului și pentru respectarea libertăților democratice*, se demascau autoritățile burgheze care, prin măsuri abuzive, restrîngeau libertățile democratice și îngrădeau, treptat, activitatea organizațiilor muncitorești, în timp ce organizațiile fasciste și profasciste se manifestau nestingherit. Congresul „înfiearează cu energie acțiunile anumitor grupări politice care flutură parola dictaturii fasciste” și-și exprimă hotărîrea pentru apărarea regimului democratic, declarînd că „lupta pentru democrație și implicit împotriva fascismului a devenit o sarcină imediată a clasei muncitoare din întreaga țară”⁴⁹. Totodată, congresul a cerut eliberarea deținuților politici revoluționari și stingerea tuturor proceselor înscenate de autoritățile burgheze împotriva acestor militanți. În același sens s-a pronunțat și Congresul Uniunii muncitorilor metalurgiști (24 mai 1936), care a arătat că „fascismul nu amenință numai mișcarea muncitorească, ci și cea sindicală, ceea ce este mult mai grav”. Ridicîndu-se cu vehemență împotriva vîrfurilor reacționare ale burgheziei și moșierimii române, care, în frunte cu regele Carol, vizau instaurarea unei dictaturi, congresul atrăgea atenția muncitorilor metalurgiști că „dictaturile au fost create prin promisiuni demagogice”⁵⁰ și, ca atare, masele nu se pot aștepta de la o eventuală dictatură carlistă decît la foame, mizerie, ignoranță. Ținînd seama de aceste primejdii, congresul făcea un cald apel pentru colaborarea tuturor forțelor democratice „în vederea luptei contra tendințelor dictatorilor, contra organizațiilor fasciste și a sprijinitorilor lor”⁵¹. Reprezentanții metalurgiștilor din Banat au relevat faptul că fascismul „nu mai e o glumă în România. Furia lui se îndreaptă îndeosebi împotriva organizațiilor muncitorești”. În acest sens, ei au aderat la ideea că lupta trebuie continuată cu hotărîre, o luptă de combatere ferventă a fascismului, dar și „o acțiune pozitivă pentru democrație și progresul situației economice a maselor”. Carol Pirovski, ca și ceilalți delegați (Petru Bernau, Tudor Constantin, Carol Lindner, Francisc Klein, din Reșița, Klein Imre, Constantin Craioveanu, din Anina, Constantin Jumanca, din Bocșa etc.) a susținut activ rezoluția contra fascismului și războiului, pentru democrație. Congresul sindicatelor muncitorești din industriile de îmbrăcăminte, textile și pielărie (31 mai 1936) s-a ridicat, de asemenea, împotriva primejdiei fasciste căci, așa cum declara un delegat „ne ridicăm cu toată energia contra dictaturii fasciste-hitleriste, care înăbușind libertățile democratice și punînd în pericol pacea lumii, continuă să asigure regimul de exploatare cruntă și de jaf”. Delegații din Timișoara, Dănilă Ciortuș, Iacob Heicler, Iosif Zarda, aleși și în comitetul Uniunii, s-au manifestat în spiritul conduitei proletare, pentru frontul unic al muncitorimii, pentru lupta comună a tuturor forțelor democratice contra fascismului⁵².

În cadrul acestor manifestări, la loc de frunte se înscrie Congresul Uniunii Generale a Sindicatelor C.F.R. (26—28 iulie 1936), ținut la Brașov. Delegații din Timișoara (Moise Cocoș, Constantin Lepădatu, Alexandru Sasu etc.) au avut o contribuție activă în desfășurarea lucrărilor, în menținerea unității de acțiune și a unității sindicale în rîndurile ceferiștilor⁵³. Rezoluția adoptată de congres împotriva pericolului fascist, pentru democrație, pentru pace constituie un act puternic de demascare a organizațiilor fasciste, în cap cu Garda de fier, a terorii bandelor fasciste și a autorităților care tolerau actele huliganice ale acestora, de intimidare și proferare de amenințări la adresa unor personalități progresiste, de

devastare a sediilor muncitorești, cît și împotriva uneltirilor statelor fasciste, care amenințau independența națională a României. „Față de aceste mari pericole care ne amenință, — se spunea în rezoluție — Congresul sindicatelor ceferiste hotărăște mobilizarea întregii mase ceferiste la luptă, contra pericolului fascist și de război”⁵⁴. Totodată, congresul și-a exprimat părerea că „numai încheierea unui larg front popular antifascist al tuturor forțelor democratice, avînd ca bază frontul unic muncitoresc, cît și înfăptuirea unui larg front al păcii, poate bara drumul fascismului și al războiului”.

Moțiuni sau rezoluții de luptă democratică, antifascistă au adoptat în cursul anului 1936 și Congresul Uniunii muncitorilor constructori, al Uniunii muncitorilor din industria lemnului, al Frontului comun al meseriașilor, la care au participat și delegați ai muncitorilor din Lugoj, Reșița și Timișoara⁵⁵. Congresele uniunilor sindicale au exprimat poziția antifascistă, democratică a întregii muncitorimi organizate, întrucît în syndicate erau grupați deja muncitori comuniști, social-democrați, socialiști unitari și muncitori fără de partid. În același timp, prin modul de organizare, prin participare și problematica largă, ele au constituit o afirmare a clasei muncitoare, a detașamentelor ei principale în viața politică a țării, în dinamizarea curentului antifascist în rîndurile opiniei publice. Hotărîrile adoptate nu au fost un act izolat ci au reprezentat spiritul democratic de care era animat proletariatul român, care, prin delegații săi, și-a spus cuvîntul, și-a afirmat hotărîrea de a lupta pentru propășirea democratică a țării, pentru păstrarea și dezvoltarea a tot ceea ce era înaintat, progresist, împotriva primejdiei fasciste, pentru integritatea teritorială a țării. Manifestările de 1 Mai 1936 de la Timișoara, Reșița, Anina, Lugoj, Jimbolia, Doman, Dognecea etc. s-au înscris, mai mult decît înainte, drept ample acțiuni proletare pentru întărirea rîndurilor muncitorești, pentru apărarea intereselor de clasă dar și ale maselor largi populare, în favoarea luptei neobosite contra fascismului și a politicii sale revizioniste.

Virulența organizațiilor fasciste, în frunte cu Garda de fier, stipendiate de Germania hitleristă și de vîrfurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii române, care urmăreau crearea unei agenturi interne de manevră contra organizațiilor muncitorești și democratice, a stîrnit indignarea legitimă în rîndurile proletariatului, ale maselor populare. Lupta se arăta a fi din ce în ce mai încordată, luînd aspecte de-a dreptul dramatice. În vara anului 1936 se dezlănțuie o nouă ofensivă împotriva libertăților cetățenești, prin coloanele ziarelor „Porunca vremii”, „Curentul”, „Universul” contra presei democratice și a reprezentanților ei, în scopul împingerii României în orbita sferei de influență germană. Echipele de șoc legionare, cuziste, vaidiste, au atacat sediile unor publicații muncitorești și democratice, au devastat librării și chioșcuri de ziare, au ars cărți ale unor mari scriitori democrați și umaniști în piețe publice, au proferat amenințări cu moartea la adresa unor personalități politice marcante antihitleriste. Atacurile dezlănțuite de fasciști în cursul lunii iunie 1936, atacuri care au cunoscut o continuă creștere pînă la 24 iunie, li s-a răspuns printr-o largă campanie de protest în întreaga țară. „La provocările fascismului — chema P.C.R. — răspundeți cu stringerea rîndurilor voastre în Frontul unic proletar, duceți acțiuni comune... pentru dizolvarea bandelor fasciste criminale, arestarea imediată a conducătorilor lor și închiderea cuiburilor fasciste”⁵⁶.

Muncitorimea și-a făcut simțită prezența ca un ferment activ în acele momente, prin nenumărate acțiuni de protest, organizînd întruniri, manifestații, adoptînd rezoluții și moțiuni de protest în toată țara. Marea adunare a muncitorilor din Timișoara exprima atunci, în consens cu muncitorimea din întreaga țară, atitudinea ei antifascistă. „Credincioși ideilor de libertate și democrație pentru care luptăm fără încetare și pentru care au luptat și înaintașii noștri, — se spunea în moțiune — ne exprimăm solidaritatea deplină cu presa care apără libertățile existente, atîtea cîte mai sînt astăzi, și care totdeauna a dat sprijin larg și neprecupețit revendicărilor clasei muncitoare“. În strînsă solidaritate cu întregul proletariat, muncitorii din Banat se angajau să militeze contra fascismului, „să respingă cu indignare ziarele și organizațiile fasciste, să le demaște în fața opiniei publice și să nu uite niciodată că fascismul este cel mai mare dușman al clasei muncitoare“⁵⁷.

Puternice manifestări muncitorești s-au desfășurat în vara și în toamna anului 1936 sub semnul luptei pentru pace, împotriva pericolului fascist și revizionist. Relevînd rolul pe care trebuia să-l joace clasa muncitoare în această mișcare, C.C. al P.C.R. arăta, în iunie 1936, că „Proletariatul trebuie să fie în fruntea luptelor de apărare a păcii... motorul frontului tuturor partizanilor păcii“⁵⁸. La rîndul lor, Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist Unitar au lansat apeluri și chemări pentru pace, au publicat în presa socialistă numeroase articole contra pericolului fascist și a războiului. La apelul luptei pentru pace lansat de Comitetul român al Reuniunii universale pentru pace, muncitorii au aderat cu însuflețire, au adoptat moțiuni, au subscris la fondul păcii, au manifestat pentru apărarea libertăților democratice și a independenței naționale. Coordonația, pe plan local, a acestor manifestări s-a făcut de către un comitet pentru pace creat la Timișoara. Muncitorii ceferiști, cei din industriile îmbrăcăminte, textile și pielărie, tipografii, constructorii, lemnarii, cei din alimentație precum și comisia locală a sindicatelor din Timișoara au aderat cu însuflețire la apelul luptei pentru pace⁵⁹. La Timișoara și la Reșița s-au creat, de asemenea, comitete de tineret pentru pace, care au participat activ la întreaga gamă de manifestări antirevizioniste și antifasciste, pentru pace. Inspectoratul regional de poliție Timișoara semnala în acel timp activitatea comitetului local pentru pace și intensificarea luptelor muncitorești⁶⁰. Creșterea mișcării pentru pace și, mai ales, abordarea unui cerc larg de probleme, vitale pentru mase, în cadrul întrunirilor, demonstrațiilor, moțiunilor și rezoluțiilor, au produs o oarecare îngrijorare autorităților burgheze, mai ales că unele acțiuni erau îndreptate contra guvernului liberal, socotit, în mod eronat, drept un guvern fascizant sau, oricum, unul care pregătește dictatura fascistă. Asemenea aprecieri nerealiste mai întîlnim, nu numai în presa comunistă ci și în cea social-democrată, național-țărănistă și în general, în toată presa din opoziție.

Manifestările antirevizioniste, pentru pace și contra războiului, desfășurate în toată țara în zilele de 5 și 6 septembrie 1936 și la începutul lunii noiembrie, în același an, au fost deosebit de puternice. La Timișoara, Anina, Reșița, Lugoj s-au organizat, în ziua de 5 septembrie 1936, adunări generale prin care muncitorii și-au afirmat, încă o dată, credința lor nestrămutată că pacea este o condiție indispensabilă pentru propășirea și bunăstarea tuturor națiunilor, declarînd că sînt hotărîți să sprijine cu toate puterile lupta pentru pace⁶¹. Muncitorii și-au exprimat, totodată, convingerea că pacea nu va putea fi menținută dacă nu se vor opune ori-

cărui act de violare a tratatelor, oricărui act de agresiune, acționându-se energic și unit, prin colaborarea tuturor țărilor iubitoare de pace. În moțiunea adoptată se spunea că muncitorii „declară că sînt gata să lupte împotriva fascismului ațîțător la războaie atît în ordine internă cît și în ordine externă. Ei sînt gata să apere țara împotriva oricărei agresiuni și să susțină pînă la ultimele ei consecințe orice acțiune a țării pentru aplicarea politicii de securitate colectivă”⁶². Acesta era mesajul patriotic al muncitorimii, identificarea intereselor imediate cu cele generale, de apărare a țării împotriva oricărei agresiuni.

În noiembrie 1936, față de noua campanie a cercurilor revizioniste horthyste, încurajate de discursul rostit de Mussolini la Milano, oamenii muncii din România, indiferent de naționalitate, întregul popor au ripostat hotărît, declarînd că vor lupta pentru apărarea patriei la un eventual atac fascist. Semnificative sînt, în această direcție, întrunirile populare din 7 și 14 noiembrie, în cadrul cărora muncitorii și-au manifestat voința de luptă, reafirmînd hotărîrea lor pentru înfăptuirea frontului unic, forță care să regrupeze în jurul clasei muncitoare cele mai largi pături sociale, menite să apere integritatea teritorială a țării. În felul acesta se contura consensul național al tuturor forțelor muncitorești și democratice pentru apărarea destinului patriei, tot mai grav amenințată. La întrunirea din Timișoara, muncitorii au demascat agitațiile revizioniste susținute de unele elemente fasciste, demonstrînd că organizațiile fasciste și profasciste nu fac decît să apere interesele conților, baronilor, magnaților și latifundia-rilor unguri și germani din România. Adunarea a declarat că muncitorii „sînt pentru menținerea tratatelor internaționale în vigoare și pentru pace”⁶³. Într-adevăr, „Acțiunile pentru pace în România, spunea dr. Petru Groza, reprezintă o ieșire pe teren pentru securitatea colectivă și intangibilitatea tratatelor, dinamică și cu caracter de luptă populară, contra aventurii care ne amenință”. Revizionismul, declara el, „trebuie frînt prin organizarea acțiunii pacifiste din partea tuturor adevăraților patrioți români, concentrați în Comitetul național al păcii”⁶⁴.

Mobilizînd un numeros public la asemenea întruniri, comuniștii, cadrele din organizațiile sindicale imprimeau manifestărilor caracter de masă și nu o dată glasul muncitorilor s-a făcut auzit prin lozincile : „Jos fascismul și războiul”, „Jos starea de asediu”, „Jos cenzura militară”, „Vrem pace”, „Vrem pîine și libertate”, „Vrem libertate de întrunire și organizare”. Apreciînd participarea clasei muncitoare la manifestările pentru pace și la cele antirevizioniste, P.C.R. arăta că „În fruntea luptei pentru pace se găsește pretutindeni sub conducerea Partidului Comunist muncitorimea, clasa conștientă care duce înainte făclia progresului și culturii”⁶⁵. Toate acestea dovedeau că manifestările pentru pace se împleteau, pe de o parte, cu acțiuni revendicative imediate, iar, pe de altă parte, cu interesele generale ale poporului și ale țării. Prezența muncitorimii s-a făcut simțită din plin nu numai prin acțiuni proprii ci și prin participarea activă la unele întruniri ale partidelor politice burgheze, cărora le impuneau combativitate, dinamism. Un ecou deosebit în rîndurile opiniei publice l-a avut participarea muncitorilor la demonstrațiile din 31 mai 1936, în București, Iași, Bacău, Cernăuți, Vaslui, Bîrlad, Craiova, Focșani⁶⁶, organizate de P.N.T. contra guvernului liberal. Rețin atenția, totodată, demonstrațiile și întrunirile muncitorești ce au avut loc la Anina, Lugoj, Reșița și Timișoara, care au exprimat năzuința muncitorimii de a se asigura respectarea contractelor colective de muncă, de a se înlătura

agenții fasciști din rîndurile lor și, îndeosebi, de a se dizolva organizațiile fasciste. De asemenea, muncitorimea a participat în număr mare și la unele întruniri antirevizioniste organizate de P.N.Ț. Arad, Satu Mare, Cluj, sau de P.N.L. la Oradea, Deva, Timișoara, unindu-și glasul de luptă cu cel al țăranilor și al altor categorii sociale, pentru apărarea integrității teritoriale a României, a unității naționale a poporului român. La Timișoara, întrunirea din 20 decembrie 1936 a fost deosebit de impunătoare. În prezența a mii de muncitori și țărani din satele învecinate a fost dezvelit un bust a lui I. G. Duca, victimă a fasciștilor asasini. Vorbitorii au condamnat din nou terorismul și fascismul, subliniind necesitatea luptei pentru apărarea granițelor, a mobilizării tuturor forțelor naționale împotriva revizionismului fascist⁶⁷. Referindu-se la asemenea manifestări, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia: „Comuniștii iau parte la întrunirile și demonstrațiile organizate în anii 1936—1937 de partidul național-țărănesc și radical-țărănesc, imprimîndu-le combativitatea, influențînd transformarea lor în manifestări antifasciste, sub lozincă frontului popular“⁶⁸.

În cursul anului 1937, întrunirile și demonstrațiile muncitorești s-au desfășurat fără a avea aceeași intensitate ca în anul precedent. Lupta pentru apărarea libertăților democratice, contra pericolului fascist, contra guvernului liberal și a forțelor de dreapta, pentru un guvern al forțelor democratice s-a făcut simțită mai ales în alegerile comunale din primăvara și vara anului 1937, dar și în alegerile parlamentare din decembrie același an⁶⁹. Un loc însemnat în lupta democratică, antifascistă a clasei muncitoare, l-au avut întrunirile din februarie și martie 1937 de la București, Reșița, Anina, Arad, Ploiești, Cîmpina, Iași ș.a., unde muncitorii organizați și, alături de ei, numeroși lucrători neorganizați s-au ridicat împotriva Gărzii de fier și a celorlalte grupări fasciste, împotriva susținătorilor lor din fabrici și uzine.

Muncitorii metalurgiști din Reșița, în adunarea din 7 februarie 1937, la care au participat și delegați din Anina, Bocșa, Doman, Secul, Ocna de Fier și Dognecea, și-au exprimat atașamentul față de libertățile cetățenești, hotărîrea lor de a „apăra bazele democratice și pe toți aceia care urmăresc și luptă pentru o viață constructivă și nu distructivă, ca elementele fasciste“⁷⁰. Deosebit de importantă ni se pare ideea participării, la unele întruniri și demonstrații, a delegaților din alte centre, dînd astfel acțiunii respective un caracter mult mai impunător. Vorbitorii Petru Bernau, Teodor Constantin, Nicolae Munteanu și alții au condamnat cu vehemență grupările fasciste din regiune, modul de șicanare și terorizare a bărbaților de încredere, au demascat practicile patronale de încălcare a legilor sociale muncitorești, faptul că se adoptă tot felul de măsuri menite a dezorganiza lupta muncitorilor. Ei au relevat faptul că, în pofida piedicilor „ce se fac proletariatului de către capitaliști prin partidele de extremă dreaptă, s-a dovedit că curentul este tot mai favorabil democrației“. Dar și muncitorii ceferiști din Banat s-au ridicat împotriva organizațiilor fasciste și profasciste, a modificării unor articole din Statutul C.F.R., prin care se restrînge dreptul lor de întrunire și organizare, împotriva arestării de către autoritățile polițienești din Timișoara a unor cadre revoluționare din fruntea sindicatelor. Semnificativă, în această direcție, este întrunirea Federației C.F.R., din 7 februarie 1937, la București, unde au fost prezenți delegați din 38 de orașe și centre, între care și Timișoara⁷¹. Vorbitorii au arătat că salariații C.F.R. sînt în slujba „țării și a neamului“, că „nu sîntem acei care punem o cruce încîrligată sau cămăși albastre“.

Demascînd agitațiile șoviniste, prin care se căuta să se „demonstreze” că revendicările salariaților C.F.R. ar fi determinate, chipurile, de alte cauze, în cadrul întrunirii, mai mulți delegați au arătat : „Noi sîntem români, căci muncim și producem pentru țară... Perseverăm însă pentru cîștigarea drepturilor noastre”⁷². Rapoarte ale organelor polițienești, referindu-se la poziția muncitorilor ceferiști (din ateliere și tracțiune) cit și a salariaților inferiori, arătau că „aproape în unanimitatea lor resping ideile fasciste și sînt hotărîți pentru un regim democratic, manifestîndu-se pretutindeni pentru ideile de stînga și merg cu toții uniți”⁷³.

Influența sporită a ideilor revoluționare în rîndurile ceferiștilor a provocat neliniște autorităților guvernamentale, care, în colaborare cu Direcția generală a C.F.R., au dizolvat, în august 1937, Federația C.F.R., unor conducători arestați fiindu-le înscenate procese. În aceste condiții, la 9 august 1937, autoritățile polițienești, împreună cu Parchetul din Timișoara, au descins la sediul sindicatului C.F.R., l-au sigilat și au declarat interzisă orice activitate a sindicatului⁷⁴. Dar lupta muncitorilor nu putea fi interzisă. Frămîntările au continuat iar problematica lor, cauza lor au alimentat protestul crescînd al muncitorilor ceferiști. Un raport al Direcției generale a poliției, din 7 septembrie 1937, relatează următoarele : „Salariații ceferiști, constatînd că măsurile de represiune continuă, arestîndu-se conducătorii asociațiilor, au ținut dese consfătuiri, examinînd situația și hotărînd continuarea acțiunii pînă la obținerea cererilor lor”⁷⁵. În aceeași ordine de idei, subliniem faptul că Uniunea muncitorilor metalurgiști a adresat, la 22 noiembrie 1937, un protest Ministerului de Interne, arătînd că la Reșița muncitorii sînt terorizați de către elementele fasciste, că în-siși „conducerea uzinelor s-a pus în fruntea acelei campanii, prin subvenționarea unui ziar de ură contra muncitorilor”⁷⁶.

Toate acestea și alte numeroase acte reacționare demonstrează greutatea întîmpinate de muncitori în lupta lor revoluționară, în manifestările contra organizațiilor fasciste, a agenturilor acestora din fabrici și uzine. Clasa muncitoare a luat poziție și față de alte evenimente politice sau acte teroriste ale Gărzii de fier, contra revizionismului, pentru frontul democratic, la baza căruia „stă conștiința născîndă a comunității de destine care leagă azi în mod vizibil pe muncitorii de la oraș cu țărani, iar pe aceștia de păturile mijlocii, negustorii, meseriași, intelectuali, mici industriași, în contra fascismului ca formă sălbatică și reacționară de guvernă-mînt, în contra politicii de război care amenință hotarele, pentru apărarea libertăților democratice”⁷⁷.

Un moment important în lupta antirevizionistă, la care muncitorii și-au adus o contribuție prețioasă, l-a constituit campania de întruniri din noiembrie-decembrie 1937. Tot mai mult, organizațiile muncitorești, împreună cu alte organizații de masă conduse de P.C.R., au acționat în comun contra grupărilor fasciste, pentru apărarea libertăților democratice. Concludentă este, în această direcție, marea întrunire democratică și anti-fascistă desfășurată în sala „Marna”, din București, la 12 decembrie 1937. În manifestul de convocare a adunării se preciza că „lupta pentru independența noastră națională (este) azi amenințată dinăuntru și din afara granițelor de țările revizioniste și de sprijinatorii băștinași ai revizionismului așezați pe axa Berlin-Roma”⁷⁸. În acest cadru, a fost creată și la Timișoara o secție a Uniunii democratice, în frunte cu Savu Coșlaru, care a polarizat acțiunile de condamnare a Gărzii de fier și a tuturor organiza-

șilor hitleriste din România, chemînd masele la rezistență în fața agresiunii statelor fasciste-revizioniste, pentru apărarea hotarelor țării ⁷⁹.

Eroica luptă dusă în acei ani de Partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste, sub steagul democrației și al independenței țării, au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei hitleriste ⁸⁰. În toate aceste manifestări clasa muncitoare din România s-a afirmat cu tot mai multă putere în viața social-politică a țării, asumîndu-și menirea istorică a marilor transformări sociale și politice dar și a luptei neclintite pentru apărarea patriei. Muncitorimea din Timișoara și din Banat și-a adus, așa cum am arătat, contribuția sa meritorie la toate aceste acțiuni, înscriind noi pagini de luptă eroică în cronica istorică multimilenară a poporului român.

- ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 367.
- ² Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XX-3. Încă la 1 noiembrie 1935 P.C.R. declara: „Noi, comuniștii sintem gata să apărăm cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”. (*Idem*, cota A-XIX-23). A se vedea și Viorica Moisuc, Florea Nedelcu, *Problemele politicii externe a României reflectate în documentele plenarelor a V-a și a VI-a ale C.C. al P.C.R. (1936, 1939)* în „Anale de istorie”, nr. 6/1971, p. 83—98.
- ³ Arhiva I.S.I.S.P., cota A. XIX-23.
- ⁴ *Ibidem*. „În mod firesc proletariatul conștient (organizat — n.n.) — se spunea în scrisoare — este chemat la o mare răspundere în formarea frontului popular antifascist”.
- ⁵ *Lumea nouă*, an. XXX, nr. 16 din 19 aprilie 1936. Sub titlul *Un progres. Rezultatele Congresului Partidului Social-Democrat*, Ștefan Foriș aprecia că „Această atitudine net antifascistă și antirăzboinică a Congresului social-democrat e un mare progres și câștig pentru lupta democrației contra reacțiunii fasciste... Congresul P.S.D., prin rezoluția sa, s-a pronunțat hotărît în sprijinul stîngii, reprezentînd voința masei partidului contra fascismului și pericolului de război, pentru un tratat de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, pentru unirea tuturor forțelor democratice și proletare” (*Atlas*, an. I, nr. 7, din 19 aprilie 1936). Această idee este relevată și în articolul *Ce face Partidul Social-Democrat? Rezoluțiile Congresului și realizarea lor* („Arena”, nr. 6 și 7, din 28 și 31 mai 1936).
- ⁶ *Dimineața*, din 12 iunie 1935; vezi și *Proletarul*, nr. 64 și 76, din 5 noiembrie 1933 și 2 septembrie 1934; *Lupta muncitorilor*, din 29 aprilie 1936. Menționăm că dr. L. Ghelerter și Gheorghe Cristescu, răspunzînd, în noiembrie 1935, unei anchete realizate de ziarul *Lupta*, precizau că „alcătuiind majoritatea țării, clasa muncitoare are dreptul legitim să aspire și să se impună în rolul de factor hotărîtor în viața publică”, căci, fără a subestima și alte forțe sociale, „numai mișcarea muncitorească poate lupta sincer și efectiv contra organizațiilor fasciste”. Tocmai pentru a putea bara drumul fascismului, spunea Cristescu, „trebuie refăcut blocul proletar, unitatea de acțiune organizatorică, politică și sindicală, a mișcării muncitorești”. (*Pentru Blocul proletarian*, Editura Partidului Socialist Unitar, București, 1935, p. 10—11).
- ⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 4435, fila 479.
- ⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 4435, f. 120—124.
- ⁹ *Idem*, fond nr. 22, dosar nr. 4142, f. 148.
- ¹⁰ A. Simion, Șt. Neagoe, *Comitetul Național antifascist din România*, Editura politică, București, 1973, p. 24—34.
- ¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 161, f. 56; fond nr. 25, dosar nr. 4170, f. 115—118.
- ¹² Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 108—123.
- ¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 4446, f. 166—168.
- ¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 9334, f. 2; Cercurile reacționare — preciza un muncitor din Timișoara — „caută să instaureze un regim curat fascist, după modelul Germaniei. La aceasta sînt ajutate de organizațiile fasciste L.A.N.C., Garda de fier etc., care prin vorbe și făgăduieli frumoase strîng tinereții muncitori și țărănimea” (*Idem*, fond nr. 22, dosar nr. 4125, f. 22).
- ¹⁵ *Idem*, fond nr. 1, dosar nr. 161, fila 145.
- ¹⁶ *Idem*, fond. 22, dosar nr. 4134, f. 98. Apelul chema la „realizarea unității de acțiune contra mizeriei, fascismului și a războiului” (*Idem*, dosar nr. 4137, f. 368). Alte manifeste au fost publicate în *Clopotul și Umanitatea*, din 24 octombrie și 18 noiembrie 1934.
- ¹⁷ *Idem*, fond 1, dosar nr. 159, f. 1—9.
- ¹⁸ A se vedea articolele *Muncitorii de la „Industria linii” din Timișoara declară grevă și ocupă fabrica*; *Greva generală de la Anina*; *Minerii din Anina și U.D.R. se pregătesc din nou de luptă*; *Muncitorii uzinelor și domeniilor Reșița intră în luptă* (*Scînteia*, anul IV, nr. 2, din februarie 1934; an V, nr. 4, 8, 21—22, din 17 februarie, 20 martie, 27 iulie 1935; *Kommunistă Ifjuharcos*, nr. 1, din ianuarie 1934).

- ¹⁹ *Bándti Szikra (Scinteia Banatului)*, din noiembrie 1933.
- ²⁰ Același ziar, în anchetele realizate la Atelierele C.F.R. — Timișoara, la „Industria lînii”, „Standard”, „Fadesca”, chema muncitorii la luptă pentru apărarea drepturilor lor economice și politice, la formarea frontului unic împotriva primejdiei fasciste, pentru combaterea unor societăți reacționare la C.F.R., a Sindicatului catolic din Timișoara, creat în scop diversionist etc. A se vedea pe larg : William Marin, Gheorghe I. Oancea, *Mișcarea antifascistă și revoluția populară în Banat*, Timișoara, 1971, p. 70—92.
- ²¹ *Bánati Kommunistá Ifjumunkás (Tinărul muncitor comunist din Banat)*, nr. 1, din ianuarie 1935.
- ²² *Kommunistá Ifjuharcos (Tinărul luptător comunist)*, din ianuarie 1934 ; *Neue Zeitung*, din 31 august, 1, 8 sept. 1935, 8 iulie, 1 oct. 1936.
- ²³ A se vedea articolele : *Lupta muncitorimii bucureștene contra fascismului ; Solidaritatea cu eroicul proletariat din Austria ; Bilanțul fascismului hitlerist ; Campania contra fascismului și războiului ; P.C.R. propune partidelor social-democrat și socialist unitar încheierea frontului unic împotriva fascismului ; Fascismul și războiul vă amenință ; Fascismul, pericolul de război și tratatele franco-sovietic și cehoslovaco-sovietic de asistență mutuală ; Front unic proletar de acțiune împotriva fascismului* (Scinteia, an IV, nr. 3 și 4, din martie, nr. 6, din 27 mai, nr. 11, din 14 august 1934 ; an V, nr. 6—7, din 3 martie, nr. 10, din 3 aprilie, nr. 16, 17, din 12 iunie, nr. 18, din 20 iunie 1935).
- ²⁴ Între articole pe această temă : *Muncitorimea și fascismul ; Diversitatea fascistă ; Împotriva terorii fasciste ; Proletariatul și pericolul fascist ; Rezistența eroică și unitară a muncitorimii austriece ; Împotriva fascismului și războiului* (Proletarul, an VI, nr. 61, 63, 64, din 17 septembrie, 29 octombrie, 5 noiembrie 1933 ; an VII, nr. 69, 70 și 78 din 28 ianuarie, 18 februarie, 23 septembrie 1934).
- ²⁵ În presa social-democrată întîlnim articolele : *Primejdia hitleristă la noi ; Boicotați Germania ; Fascismul german a desființat libertățile publice ; Epopeea socialismului austriac ; Ce se ascunde în jurul hitlerismului săses ; Contra fascismului ; Ofensiva fascisto-hitleristă* (Lumea nouă, din 5, 19 martie, 14 mai, 27 august 1933, 25 februarie 1934, 7 și 14 aprilie 1935).
- ²⁶ A se vedea, în acest sens : *Constructorul, Minerul, Metalurgistul, Muncitorul căilor ferate, Muncitorul din îmbrăcăminte și pielărie, Uniunea în alimentație, Gutemberg, Funcționarul particular, Tribuna porturilor și navigației, Viața sindicală. Gutemberg*, nr. 1, din 1 ianuarie 1935.
- ²⁷ M. Fătu, I. Spălățelu, *Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1980, p. 130—161.
- ²⁸ *P.C.R. în viața social-politică a României, 1921—1944*, Editura militară, București, 1971 ; *Din lupta antifascistă a poporului român*, Editura politică, București, 1973 ; E. Cimponeriu, *Reșița luptătoare*, Editura științifică, București, 1965, p. 191—219.
- ²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 4446, f. 177, 201. În același timp, la Arad apărea *Buletinul sindicatelor muncitorești*, care propaga ideea de reorganizare a sindicatelor existente și a celor desființate, reflectînd stări de lucruri care priveau și orașul Timișoara (Idem, f. 179).
- ³⁰ *Lumea nouă*, nr. 22, din 2 iunie 1935.
- ³¹ *Muncitorul căilor ferate*, an III, nr. 1, din martie, nr. 4, din 1 iunie 1935 ; *Neue Zeitung*, din 20 martie, 8 mai 1935.
- ³² Arhiva I.S.I.S.P., fond 30, dosar nr. 982, vol. 9, f. 638—650. La Anina și la Reșița, sindicatele metalurgic, minier și al constructorilor constituiau terenul cel mai fertil pentru activitatea revoluționară și antifascistă. La uzinele Ferdinand, Fabrica de șuruburi, Fabrica de cherestea, Uzina electrică au fost organizate întruniri care au dezbătut contractul de muncă, afirmînd protestul muncitorilor contra fascismilor. (Metalurgistul, din noiembrie 1935).
- ³³ *Lumea nouă*, nr. 11, din 17 martie 1935. Vezi articolul «Educația» la C.F.R. — Timișoara. De asemenea, în *Contra fascismului*, se sublinia că „Interesele clasei muncitoare cer azi mai mult ca oricînd întărirea democrației, sprijinirea curentelor democratice chiar în tabăra burgheză, lupta, pe toate căile și cu toate mijloacele, împotriva fascismului și războiului” (*Lumea nouă*, din 7 aprilie 1935).
- ³⁴ *Lumea nouă*, nr. 16, din 21 aprilie 1935. Numai unitatea clasei muncitoare va „putea pune stavilă scăderii salariilor, scumpetei și brațelor sugrumătoare ale fascismului” (*Munca*, nr. 2, din 28 aprilie 1935) ; vezi și *Neue Zeitung*, din 2 aprilie 1935.
- ³⁵ *Idem*, nr. 11, din 17 martie 1935. „Nici un atac (nu contra hitlerismului din Germania, ci contra celui din România) nu poate apare neciuit în «Neue Zeitung»”.
- ³⁶ *Dimineața*, din 21 august 1935 ; *Lumea nouă*, nr. 34, din 25 august 1935 ;

- Muncitorul căilor ferate*, nr. 4, 5, 6, din iunie, iulie și august 1935 ; *Neue Zeitung*, din 1 septembrie 1935.
- ³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 4446, f. 368—370.
- ³⁹ *Lumea nouă*, nr. 38, din 22 septembrie 1935 ; *Neue Zeitung* din sept. 1935.
- ⁴⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 9336, f. 61 ; *Lumea nouă*, din 6 și 13 octombrie 1935. Sub titlul *Scumpetea și lupta contra fascismului*, ziarul *Scînteia*, din octombrie 1935, scria că peste tot trebuie continuată „lupta unită a muncitorilor, funcționarilor de stat și particulari, învățătorilor, profesorilor, care sînt deopotrivă loviți de scumpete și fascism” ; W. Marin, Gh. I. Oancea, *Op. cit.*, p. 85—86 ; E. Cimponeriu, *Op. cit.*, p. 198—206.
- ⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, dosar nr. 4446, f. 17. La 25 ianuarie 1936, un alt raport semnală : „s-a observat că numeroși comuniști... s-au introdus în sindicatele social-democrate (confederate), scăzînd astfel autoritatea conducătorilor social-democrați”. Cu toate că acești conducători „au fost avizați de pericolul invaziei în sindicate a comuniștilor și sfătuiți a stăvilii intrarea elementelor comuniste în sindicate, comuniștii au pătruns totuși în mare număr în sindicate” (Idem, fond 6, dosar nr. 8928, f. 5).
- ⁴² Idem, fond nr. 5, dosar nr. 1096, f. 151. Observăm intervenția Chesturii Timișoara pe lângă Ministerul Muncii, căruia i se cerea a nu acorda personalitate juridică sindicatului, deși acesta era afiliat la C.G.M.
- ⁴³ Idem, fond nr. 5, dosar nr. 979, f. 3, 34.
- ⁴⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1015, f. 159, 197 ; Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 173—187. Sub titlul *Problema Frontului popular în România*, se sublinia că acesta „s-a născut în mijlocul și din frământarea maselor populare care-și caută drumul pentru apărarea drepturilor și libertăților”, că „unitatea muncitorimii trebuie să devină o realitate, ea fiind piedestalul pe care se sprijină întreaga acțiune”. (*Reporter*, nr. 1—2, din 24 ianuarie 1936 ; *Înfrățirea*, din 24 februarie 1936).
- ⁴⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 9336, f. 209, 227.
- ⁴⁶ *Scînteia*, an VI, nr. 1—2, din ianuarie 1936.
- ⁴⁷ *Metalurgistul*, nr. 3, din martie 1936. Au mai participat delegați din Anina, Nădrag, București, Oravița etc.
- ⁴⁸ *Lumea nouă*, din 3 martie 1936 ; *Dimineața*, din 25 aprilie 1936.
- ⁴⁹ *Minerul*, nr. 4, din aprilie 1936 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1115, f. 160. La Conferința Uniunii C.F.R., din 1 martie 1936, delegatul din Timișoara, Moise Cocos, a protestat contra persecutării muncitorilor înaintați de către Direcția C.F.R., condamînd atitudinea unor ingineri care caută „a introduce metode fasciste în sinul personalului C.F.R.”. De asemenea, a protestat contra încercărilor de „creare a unor organizații cu tendințe fasciste” (*Lumea nouă*, nr. 10, din 8 martie 1936).
- ⁵⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar nr. 1045, f. 31—35 ; *Metalurgistul*, nr. 6, din iunie 1936 ; *Arena*, din 31 mai 1936.
- ⁵¹ *Scînteia*, din 1 iulie 1936.
- ⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1095, f. 371—374 ; *Muncitorul din îmbrăcăminte și pielărie*, nr. 6, din iulie 1936. Relevăm și faptul că la Congresul P.S.D., din 6 aprilie 1936, Iosif Gross, din Timișoara, a declarat : „Pentru a duce singuri lupta contra fascismului, noi sîntem prea slabi, mai ales dacă ținem seama și de faptul că această mișcare fascistă este finanțată de Germania hitleristă”. Ca atare, el socotea că P.S.D., „păstrîndu-și independența, trebuie să caute acele grupări democratice cu care să poată duce lupta împotriva fascismului”. Și alți delegați — Josef Mayer (Timișoara), Ioan Popeț, Ferdinand Gavron (Reșița), Anghel Pavel (Anina) etc. și-au exprimat opiniile în aceeași manieră (*Lumea nouă*, nr. 15 și 16, din 12 și 19 aprilie 1936).
- ⁵³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 979, f. 410—413 ; *Scînteia*, din 1 septembrie 1936 ; *Dimineața*, nr. 10360, din 29 iulie 1936.
- ⁵⁴ *Cuvîntul liber*, nr. 39, din 1 august 1936 ; *Dimineața*, nr. 10632, din 31 iulie 1936.
- ⁵⁵ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 30, dosar nr. 982, vol. 3, f. 219 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1109, f. 286 ; fond nr. 28, dosar nr. 4395, f. 3. În rezoluția Uniunii muncitorilor din porturi se arăta : „Congresul declară că este datoria întregii muncitorimii din porturi să lupte pentru înfăptuirea regimului democratic, bază neapărat necesară atît luptei pentru revendicări de zi cu zi, cit și luptei pentru instaurarea societății socialiste și împotriva mișcărilor fasciste-hitleriste,

- care încearcă să înlocuiască democrația cu dictatura și să transforme România într-o colonie a lui Hitler și Mussolini" (Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1067, f. 117—122).
- ⁵⁶ Arhiva I.S.I.S.P., cota A. XX-2, inv. 927.
- ⁵⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 1123, f. 22. În același spirit s-a desfășurat și adunarea metalurgistilor de la Reșița, din 1 iulie 1936. Ei au protestat vehement contra suprimării unor organizații democratice și a presei antifasciste, cerind pedepsirea exemplară a bandelor fasciste ce s-au datat în acele zile la acțiuni criminale în București, Valea Jiului și în alte centre muncitorești (Arhiva Ministerului sănătății și prevederilor sociale, dosar nr. 637/1936); *Neue Zeitung*, din 8 iulie 1936.
- ⁵⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota XX-3, inv. 928; vezi și *Lupta maselor populare pentru pace, împotriva războiului și a pericolului fascist. Comitetul român pentru pace (1936—1939)*, în *Studii*, nr. 3/1966, p. 513; *Înfrățirea*, din 24 septembrie 1936.
- ⁵⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 25, dosar nr. 4162, f. 184; fond 5, dosar nr. 1067, f. 70, 72; fond nr. 28, dosar nr. 4435, f. 405.
- ⁶⁰ Idem, fond nr. 11, dosar nr. 2948, f. 28—30; fond nr. 25, dosar nr. 4162, f. 98. Demonstrația de la Reșița s-a desfășurat sub lozincile: „Jos fascismul“, „Sus Franța și democrația“, „Trăiască pacea“, „Jos războiul“.
- ⁶¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 11, dosar nr. 2949, f. 48.
- ⁶² Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 201, f. 88; *Lumea nouă*, nr. 37, din 13 septembrie 1936; *Din lupta antifascistă, pentru independența și suveranitatea României*, Editura militară, București, 1971.
- ⁶³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 28, dosar nr. 9336, f. 184; *Lumea nouă*, din 22 noiembrie 1936; *Adevărul*, din 9 și 17 noiembrie 1936.
- ⁶⁴ Dr. Petru Groza, *Texte alese*, Editura politică, București, 1973, p. 171.
- ⁶⁵ *Scinteia*, nr. 12, din 15 septembrie 1936.
- ⁶⁶ *Momente din Istoria Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1966, p. 118.
- ⁶⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 25, dosar nr. 4162, f. 185—187; *Adevărul*, din 22 decembrie 1936.
- ⁶⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 370.
- ⁶⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXI-4, inv. 979; vezi mai pe larg Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj, 1973.
- ⁷⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 72, dosar nr. 7020, f. 36.
- ⁷¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosar nr. 898, f. 6; fond nr. 13, dosar nr. 3437, f. 512.
- ⁷² Idem, fond nr. 5, dosar nr. 898, f. 8. La întrunirea din 18 martie 1937, în sala „Locomotiva“, se arăta că: „Noi cerem drepturile noastre și să înceteze cu ocările, cu răspîndirea de insigne și poze de-ale legionarilor printre muncitori. Noi sîntem muncitori ceferiști și cu toții vrem pace“ (Idem, fond nr. 5, dosar nr. 981, f. 260—265).
- ⁷³ Idem, dosar nr. 980, f. 273.
- ⁷⁴ Idem, fond nr. 72, dosar nr. 6855, f. 101. Încă în martie 1937 autoritățile au arestat în mod abuziv pe Ion Bogobia, C. Lepădatu, Toma Ivanici și alții (Idem, fond nr. 11, dosar nr. 2817, f. 25—26).
- ⁷⁵ Idem, fond nr. 10, dosar nr. 2517, f. 127; fond nr. 72, dosar nr. 7020, f. 181.
- ⁷⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 72, dosar nr. 6827, f. 2.
- ⁷⁷ *Reporter*, nr. 29, din 12 septembrie 1937; vezi *Primejdia hitleristă în Banat ia tot mai mari proporții* (*Lumea*, din 8 mai 1937).
- ⁷⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 6, dosar nr. 1201, f. 36.
- ⁷⁹ Idem, dosar nr. 1202, f. 126; *Reporter*, din 19 decembrie 1937.
- ⁸⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 371.